

PIERRE-VICTOR DAUTEL, GRAVORUL MEDALIEI UNIREA-REGINA MARIA

LILIANA-NICOLETA HANGANU

O medalie publicată la scurtă vreme după ce a fost oferită, cu prilejul Serbărilor Unirii din 9-20 mai 1929¹, poate încă să rezerve surprize. Pornind de la studierea unui exemplar din aur al piesei în cauză, și anume Medalia cu toartă *Unirea-Regina Maria*, 1929 (Au, 750‰, 20,88 g, 32,5 × 35 mm)², precum și în special a probei acesteia (unifacies, bronz, 125 mm, 22 incizat la margine, în partea stângă)³, pe care numele gravorului se observa mai clar, am descifrat semnătura artistului, rămas necunoscut pentru mai bine de șapte decenii – P. Dautel⁴.

Date despre biografia acestui gravor de medalii francez, care a lucrat în prima jumătate a veacului al XX-lea, ne-au fost furnizate prin corespondența purtată cu Laura de Margerie, de la Musée d'Orsay, Compartimentul de documentare-sculptură, și cu nepotul artistului, Jean-Marie Dautel, la Valenciennes⁵.

Pierre-Victor Dautel s-a născut la 19 martie 1873, în Valenciennes, pe strada Audregnies nr. 5⁶. După câțiva ani îi moare mama, în octombrie 1880. Tatăl său, arhitect cu studii la Valenciennes și Paris, se ocupă îndeaproape de educația fiului său, cu vădit talent la desen. Viitorul artist a fost elev la școala de pe strada Chartreux din orașul natal. Mai târziu intră la Academia de Artă din Valenciennes, unde face primul pas spre descoperirea vocației, la cursurile sculptorului Édouard Maugendre-Villers⁷.

Din 1893 pleacă la Paris, unde lucrează în atelierul lui Cavalier⁸, fost elev al lui David d'Angers⁹. La École Nationale Supérieure des Beaux-Arts studiază cu sculptorii Barrias¹⁰, din 1899, iar mai târziu, Coutan¹¹. Primul îi influențează stilul, viziunea sa devenind „conciliantă, romantică, liberă și fecundă”¹². Dar rolul hotărâtor în formarea sa ca artist l-a avut medalistul Henri Dubois: „(...) medalia, care este (o artă) mai intimă, privată, și care cere mai multă rezervă, corespunde mai bine temperamentului și personalității sale, în aparență, modeste”¹³. Astfel, Pierre-Victor Dautel va deveni gravor de medalii sau, cum îi plăcea să spună, „sculptor-medalist” („sculpteur-médailleur”)¹⁴.

Din cauza situației financiare precare, Dautel – devenit în 1895 tatăl unei fetei, Suzanne – este nevoit să lucreze în atelierul unui arhitect din Paris.

Începând cu anul 1899 se face remarcat la École Nationale Supérieure des Beaux-Arts, într-un concurs de compoziție – mențiune pentru basorelieful „Samson și Dalila”. Dacă doi ani mai târziu, în 1901, ocupă locul II la sculptură, în Concursul Romei, consacrarea supremă o obține la 22 iulie 1902 – Premiul Romei la gravură de medalii, cu lucrarea „Sfântul Sebastian străpuns de săgeți” (fig. 1). La

Roma lucrează între anii 1903–1906, alăturându-se altor artiști bursieri din Valenciennes, care locuiau la Villa Medicis. Dautel (fig. 2) va locui în fostul apartament al lui Chaplain¹⁵, pe care îl vizita adesea și ale cărui sfaturi l-au ajutat mai târziu. De asemenea, a frecventat și Școala Franceză din Roma, condusă la vremea aceea de monseniorul Duchéne, viitor membru al Academiei Franceze. Anii petrecuți în Italia au fost pentru Dautel „pretextul să vadă, să revadă, să înțeleagă, să copieze și să absoarbă până la refuz această cultură antică, renescentistă și barocă de care era plină peninsula”¹⁶.

Fig. 1. Sfântul Sebastian străpuns de săgeți, 1902.
Schiță, cerneală și creion pe hârtie de calc; 16 x 12 cm.
Colecția familiei artistului.

Fig. 2. Pierre-Victor Dautel, Roma, 1904.

Fig. 3. Medalia Paul Landowski, 1905.
Cupru galvanizat; 100 mm. Colecția familiei artistului.

Premiul Romei însemna recunoașterea talentului și a artei sale, astfel încât, la întoarcerea în Franța, Dautel obține comenzi oficiale, de la stat, administrație și instituții. Stabilite la Paris, „talentat artist-artizan, muncitor și modest – (...) fixând

în bronzul medaliei trăsăturile unor contemporani”¹⁷, Dautel realizează, printre altele, portretele lui Brasseur, F. Lamy, J. Mousseron, Hohwiller, L. Fagel, Moyaux, Ruffin, P. Doumer, Fr. Damien. Dintre cele mai cunoscute medalii comemorative sau oficiale, amintim: *Medalia Invaziei*; *Medalia Paul Landowski*, 1905 (fig. 3) – bun prieten cu Dautel, cunoscut la Villa Medicis, el însuși sculptor; *Placheta Centenarului Școlii Saint-Cyr*, 1908; *Medalia Aristide Briand*, 1921; *Medalia Centenarului Carpeaux și Crauk*, 1927 – ambii născuți în Valenciennes; *Medalia Camerei artizanale a lucrătorilor din Nord*, 1937; *Medalia Orașului Valenciennes*. Tot aici ridică *Monumentul Regimentelor Orașului*, aflat la intersecția străzii Lille cu piața Hainaut.

Prima expoziție, ca gravor de medalii, o are la Salonul Artiștilor Francezi din 1907, la care expune cu regularitate până în 1922, obținând următoarele premii: al III-lea, în 1907, al II-lea, în 1910 și I, în 1913. Primește Premiul Departamentului Nordului în 1910. Participă la Expoziția Internațională de Medalistică de la New York, din martie 1910. În 1927, la insistențele prietenilor, expune la Salonul Artiștilor un ansamblu de medalioane, plachete și medalii cu care câștigă Medalia de onoare. Poate ca urmare a acestei noi distincții primește comenzi și din străinătate, ca dovadă *Medalia Unirea-Regina Maria*, 1928 (1929).

În 1929 i se conferă Legiunea de Onoare, în gradul de cavaler.

După 1939 se retrage la Ancenis, unde a și murit, la 12 noiembrie 1951. Lucrările din acești ultimi ani sunt rezultatul unei meditații profund religioase – *Sfântul Francisc din Assisi și Sfânta Familie* – pentru fațada bisericii Sfântul Petru din Ancenis, și, ceea ce Dautel considera a fi opera sa fundamentală, *Drumul Crucii*, din care o variantă se găsește la biserica din Louches.

Ultima comandă oficială datează din 1951, *Medalia Celei de-a XV-a Legislaturi a Republicii Franceze*.

Fondul de lucrări semnate de Pierre-Victor Dautel, păstrat la Valenciennes, este, după cele ale lui Carpeaux¹⁸ și Crauk¹⁹, unul dintre cele mai importante. Aici se află peste 160 de plachete, medalii și medalioane, iar în afara unor piese izolate sau cu proveniență necunoscută, acestea reprezintă ansambluri înrămate, intrate prin achiziții sau donații în colecțiile Muzeului sau ale Primăriei din Valenciennes. De exemplu, două dintre aceste cadre (unul cu 14 medalii, celălalt cu 16) au fost achiziționate, în 1908, chiar de la prima expoziție a Salonului, la care a participat Dautel²⁰. Alte două ansambluri (de 22, respectiv 23 de piese) au fost achiziționate chiar de la artist, în schimbul sumei de 8500 de franci, sumă necesară pentru studiile la Conservatorul din Paris ale fiului său, Jean-Pierre, și el câștigător al Premiului Romei.

În 1998, la Valenciennes a fost organizată o retrospectivă Pierre-Victor Dautel, cu ocazia Zilelor Naționale ale Patrimoniului. Titlul expoziției redă cel mai bine sensul artei lui Dautel: „Les détails d’un art intime”²¹. Trăsăturile personalității sale, umanismul și sobrietatea care l-au animat, precum și calitatea gravurii – siguranța liniei, sensibilitatea interpretării – transpar din lucrările sale. Pierre-Victor Dautel a fost un povestitor discret și atent la psihologia modelelor, poate ultimul mare povestitor în metal, pe linia lui Pisanelo, artistul renașcentist care a creat medalia așa cum o cunoaștem noi astăzi sau a romanticului David d’Angers, cu care uneori a fost comparat²².

¹ Elena C. Moisil, BSNR, 24, 1929, 69–72, p. 53–54.

² Liliana-Nicoleta Hanganu, Simpozion Chișinău 2001, p. 255–259. Medalia *Unirea-Regina Maria* a fost realizată în atelierul parizian Janvier-Berchot, vezi poansonul firmei în *Monnaie et médaille à l'âge des révolutions, In honorem Jean Balaubre, Collection Moneta*, 23, 2001, p. 136.

³ Colecția CNBAR, proces-verbal nr. 3297; vezi și Liliana-Nicoleta Hanganu, *op.cit.*, p. 257.

⁴ D. Morărescu, *Personalități din alte țări despre România, Dicționar*, București, 1997, p. 63–64. O altă mențiune, fără a se face legătura cu medalia în discuție, în *Sistemul informatic pentru evidența patrimoniului cultural național, Domeniul: Medalistică*, București, 1986, p. 28: Dantel (sic!), Pierre-modelator și gravor francez din sec. XIX–XX (n. 1873).

⁵ Ne exprimăm întreaga grațitudine pentru sprijinul documentar acordat de dna Laura de Margerie și dl Jean-Marie Dautel, la realizarea acestui articol.

⁶ Pentru viața și opera lui P.-V. Dautel, vezi: J.-M. Dautel, în *Les détails d'un art intime. Pierre-Victor Dautel (1873–1951), Graveur en médaille, 1er Grand Prix de Rome en 1902*. Valenciennes, 1998, p. 5–9 (catalogul expoziției deschise între 19 septembrie și 3 octombrie 1998 la Aquarium, galeria de la École de Beaux-Arts din Valenciennes); J.-Cl. Poinignon, *Sortir de réserve, Le fonds de Sculpture XIXème et XXème siècles au M.B.A. de Valenciennes*, Valenciennes, 1992, p. 212–214; É. Bénézit, *Dictionnaires critique et documentaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs (...)*, IV, Paris, 1999, p. 273; L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medalists (...)*, VII, New York, 1970, p. 210; U. Thieme, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, VIII, Leipzig, 1913, p. 441; H. Vollmer, *Allgemeines Lexikon der Bilden den Künstler des XX. Jahrhunderts*, I, Leipzig, 1953, p. 521.

⁷ Édouard Maugendre-Villers (n. la Gournay-en-Bray, secolele XIX–XX), pictor și sculptor francez. A fost elevul lui Augustin Dumont la École des Beaux-Arts din Paris. A expus la Salonul Artiștilor Francezi din Paris, între anii 1879–1921.

⁸ Pierre Jules Cavalier (30 august 1814, Paris–1896, Paris), sculptor francez. Fiul lui Adrien Louis Marie Cavalier, arhitect și desenator. Elevul lui David d'Angers și P. Delaroche la École des Beaux-Arts din Paris, unde intră în 1831. În 1836 obține premiul al doilea la Concursul Romei. Medalii de onoare în anii 1849, 1853, 1861. Profesor la École des Beaux-Arts din Paris din 1864, membru al Institutului din 1865. A făcut parte din juriul de admitere și recompensare la concursurile din anii 1864–1867.

⁹ Pierre Jean David, supranumit David d'Angers (12 martie 1788, Angers–6 ianuarie 1856, Paris), sculptor, gravor de medalii și desenator francez. Remarcabilul maestru al școlii romantice franceze, ocupă un loc deosebit în istoria artei europene a secolului al XIX-lea. Ca gravor, a lucrat peste 500 de medalioane, având drept modele personalități ale timpului său, printre care *Goethe* și *Alfred de Musset*. Această serie de portrete, începută în anul 1827, formează o adevărată *Galerie a contemporanilor*.

¹⁰ Ernest Louis Barrias (13 aprilie 1841, Paris–4 februarie 1905), sculptor francez. Fiul miniaturistului Barrias și fratele pictorului de scene istorice Félix-Joseph Barrias. Studiază cu Jouffroy, Cavalier și Cogniet la École des Beaux-Arts din Paris. Premiul Romei în 1865. A debutat la Salonul Artiștilor Francezi în 1861; medaliat în 1870, premiul I în 1878, marele premiu în 1889. Membru al Academiei de Belle-Arte din 1884. Ofițer al Legiunii de Onoare.

¹¹ Jules Félix Coutan (1848, Paris–23 februarie 1939, Paris), sculptor francez. Elev al lui Cavalier. Premiul Romei în anul 1871. Debutază la Salon în 1876, când obține premiul I. Participă activ la decorarea Expoziției Universale din 1899, unde obține medalia de aur. Marele premiu la Expoziția Universală de la Paris, din 1900, an în care devine și membru al Academiei de Arte Frumoase. Din 1905 este numit profesor la École des Beaux-Arts, în locul lui Barrias. Mare ofițer al Legiunii de Onoare. A condus Manufactura de la Sèvres între anii 1891–1894. La J.-M. Dautel, *op.cit.*, p. 5–9 și J.-Cl. Poinignon, *op.cit.*, p. 212–214, nu apare numele lui Coutan. În schimb este enumerat printre profesorii lui Dautel, la É. Bénézit, *op.cit.*, p. 273, și L. Forrer, *op.cit.*, p. 210. De subliniat că Jules Coutan devine profesor la École în 1905, când Dautel se afla deja la Roma.

¹² J.-M. Dautel, *op.cit.*, p. 6.

¹³ Henri Alfred Auguste Dubois (n. 21 august 1859, Roma-?), sculptor și medalist francez; în 1878, locul II la Premiul Romei; din 1883 societar al Salonului Artiștilor Francezi; mențiune în 1883; în 1888, locul III și bursă de călătorie și studii; mențiune la Expoziția Universală din 1889; locul II în 1893 și locul I în 1898; medalie de argint la Expoziția Universală din 1900; cavaler al Legiunii de Onoare în 1903.

¹⁴ Vezi nota 12.

¹⁵ Jules Clément Chaplain (12 iulie 1839, Mortagne–13 iulie 1909, Paris), sculptor, gravor de medalii, desenator și litograf francez. Deși este autorul unor sculpturi remarcabile (busturi), este cunoscut mai ales ca gravor de medalii; Premiul Romei în 1863; cavaler al Legiunii de Onoare în 1877, ofițer în 1888 și comandor în 1900; membru al juriului pentru gravură și litografie la Expoziția Universală de la Paris din 1900; membru al Academiei de Artă din 1881.

¹⁶ J.-M. Dautel, *op.cit.*, p. 8.

¹⁷ J.-Cl. Poinignon, *op.cit.*, p. 212.

¹⁸ Jean Baptiste Carpeaux (11 mai 1827, Valenciennes–11 octombrie 1875, Courbevoie), sculptor, pictor, gravor și desenator francez, elev al lui Rude. Intrat la École des Beaux-Arts în 1844, obține o bursă din partea Departamentului Nordului (unde se află și Valenciennes); Premiul Romei în 1854; cavaler al Legiunii de Onoare.

¹⁹ Gustave Adolphe Désiré Crauk (16 iulie 1827, Valenciennes–17 noiembrie 1905, Paris), sculptor francez. Intră în 1845 la École des Beaux-Arts, unde este elevul lui Pradier; Premiul Romei în 1851. Cavaler al Legiunii de onoare în 1864, ofițer în 1878, ridicat la gradul de comandor în 1903.

²⁰ J.-Cl. Poinignon, *op.cit.*, p. 213.

²¹ Vezi nota 6.

²² Ilustrația a fost reprodusă după J.-M. Dautel, *Les détails d'un art intime, Pierre-Victor Dautel (1873–1951), Graveur en médaille, 1er Grand Prix de Rome en 1902*, Valenciennes, 1998, p. 4, 6, 7 (catalogul expoziției deschise între 19 septembrie și 3 octombrie 1998 la Aquarium, galeria de la École des Beaux-Arts din localitate).

PIERRE-VICTOR DAUTEL, LE GRAVEUR DE LA MÉDAILLE UNIREA–REGINA MARIA

RÉSUMÉ

L'auteur présente la vie et l'activité de Pierre-Victor Dautel (1873, Valenciennes–1951, Ancenis), 1er Grand Prix de Rome en 1902, apprécié graveur français de médailles de la première moitié du XXe siècle. Pour la Roumanie, il a gravé la Médaille Unirea–Regina Maria (l'Union–Reine Marie), 1929, fait inconnu pendant les sept dernières décennies.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. *Saint Sébastien percé de flèches*, 1902. Croquis préparatoire. Encre et crayon sur calque; 16 × 12 cm. Collection de la famille de l'artiste.

Fig. 2. Pierre-Victor Dautel, Rome, 1904.

Fig. 3. Médaille de Paul Landowski, 1905. Galvano cuivre; 100 mm. Collection de la famille de l'artiste. Reproduits d'après J.-M. Dautel, *Les détails d'un art intime. Pierre-Victor Dautel (1873–1951). Graveur en médaille, 1er Grand Prix de Rome en 1902*, Valenciennes, 1998, p. 4, 6 et 7.